

Jaume Ferrer de Blanes, escriptor, viatger i mercader

Agraïm l'herència que ens ha deixat: una mostra del pensament europeu del segle XV i XVI

Jaume Ferrer de Blanes (Vidreres, 1445? – Blanes, 1529), d'ara endavant en Ferrer, només va escriure un llibre, les *Sentències cathòlicas*, citat per un munt d'autors posteriors al llarg dels segles, per raó dels seus coneixements geogràfics, poètics, teològics i filosòfics i, alhora, desconegut a ca nostra, tot i que, segons va viure i fer, sabia ben bé tot de tot.

JOSEP LLORENÇ > TEXT

L'home, de parlar pla, va deixar una petjada que, sembla, serà eterna, senzillament perquè diu veritats filles de la terra, com ell. A la manera d'Ovidi, el poeta llatí, qui s'assegurà la immortalitat amb els seus versos, Ferrer ho féu amb les seves certeses morals.

«no sé qui serà aquell qui-s reputarà ésser just y bon rich, perquè, en sert, tal stament és molt perillós.»

(*Sentències cathòlicas* [26])

Al segle XVI, en plena eufòria pel descobriment d'Amèrica, sotmès als vents de reformes religioses i d'ímpetus de la Inquisició espanyola, a les guerres europees i contra el turc, en Ferrer va tenir una mort benestant a Blanes, després d'haver escrit el seu testament «de mà mia pròpria». El notari Coll, al dors del testament escrit el 1526, tres anys més tard, anotava:

«El dia 7 del mes de maig de 1529, en què va morir l'honorable Jaume Ferrer i rebé eclesiàstica sepultura, a instància i requeriment de l'honorable Joana, la seva muller, i de Rafael Antoni Coll Ferrer, hereu universal del dit testador, aquest testament fou publicat davant Guillem Coll Manresa, notari públic de la vila de Blanes, tal com havia estat redactat pel discret Antoni Pujadas, notari que fou de la dita vila, en presència dels manumissors en una habitació de la casa del dit testador.»

(Arxiu Històric de Girona.
Blanes, volum 48.
Notari Antoni Pujadas)

Escrites a partir de textos de Dante, Jaume Ferrer de Blanes va compilar les *Sentències Cathòlicas*

>> Ferrer estableix el lema dels templers com a guia de la missió civilitzadora: *NON NOBIS, DOMINE, NON NOBIS; SED NOMINI TUO DA GLORIAM.* (Res per a nosaltres, Senyor, res per a nosaltres, sinó per a la glòria del teu nom).

Els Ferrer de Blanes

Segons els estudis de Torrent (1978:2), un tal Ferrer de Barcelona es traslladà a Blanes, residència dels vescomtes de Cabrera i de Bas, a l'inici del segle XV. Un d'aquests vescomtes, Bernardí de Cabrera, havia rebut del rei Martí I

l'Humà (Perpinyà, 1356 – Barcelona, 1410) el comtat de Mòdica, a Sicília, amb 10.000 vassalls i 200.000 florins de renda anual, pels serveis militars pres-tats. Així doncs, els catalans tenien via oberta a Sicília, mitjançant el just dret de conquesta, per fer i desfer.

El 1446, Violant, vescomtessa de Cabrera i de Bas, nomena Antoni Ferrer, pare del Ferrer que tractem, procurador general, és a dir, qui governava en nom seu. Al cap d'uns anys, durant la Guerra Civil de Catalunya (1462-1472), una mare fuig a Nàpols, per estar amb seus fills, i hi mor al cap de cinc anys. Era l'àvia d'en Ferrer.

«Nella chiesa di San Domenico si vedeva un tempo il sepolcro di una vecchia ottantene, morta nel 1469, moglie di un Iacopo Ferrer, che così parlava nell'epigrafe latina:

*IL MIO NOME È BLANCINA,
LA MIA PATRIA BARCELONA.
E MENTRE QUESTA CITTÀ
ERA PIÙ FIERAMENTE STRAZIATA DALLA GUERRA,
IO,
PER RIVEDERE I MIEI FIGLIUOLI,
PARTII PER NAPOLI,
DOVE AL QUINTO ANNO DI DIMORA
FUI COLPITA DALLA MORTE.*

(Croce 1971: 59)»

A la cort de Nàpols

Mentre la Guerra Civil de Catalunya se solucionava, Jaume Ferrer, un dels petits de la família blanenca, havia estat traslladat a Nàpols, on entrà a treballar al servei del rei Ferran I, segons les anotacions comptables trobades a la tresoreria reial (COMA 1941:165). A partir de 1466, aquestes cèdules de tresoreria se succeeixen ininterrompudament al llarg d'uns anys, sempre a nom d'en Ferrer, amb quantitats de diners destinades a despeses en nom del rei de Nàpols (canyes, vi, ordi, sous de mariners, festes principals). També va participar en el transport d'artilleria a Abruzzo i de cavalls al castell d'Oristany (Sardenya), en suport dels combatents de l'esmentada Guerra Civil. Més tard fa d'enllaç de summa confiança entre Ferran I de Nàpols i un seu fill, autoanomenat rei de Xipre, Alfons, en conflicte amb la República de Venècia.

>> Escultura d'en Ferrer a Barcelona, formant part del monument a Colom, al final de la Rambla, de cara a la Mediterrània.

En acabar ambdós conflictes, torna a Blanes entre 1482 i 1484 (TORRENT 1978: 109), contreu matrimoni amb Joana Pujadas, filla de Sant Esteve de Tordera, i continua treballant com a lapidari o joier

És Ferrer qui, per sol·licitud de la reina Isabel la Catòlica, fa un dictamen sobre la qüestió i qui escriu a Cristòfol Colom sobre on trobarà pedres precioses, or i espècies

reial a la cort de Nàpols, i és reclamat per la reina Joana al vescomte de Cabrera i de Bas, el senyor natural d'en Ferrer.

«de tal manera que, muy presto, con toda su casa y con la dicha su muger pueda bolver a nuestro servicio»

(Sentències cathòlicas [119-122])

A la cort de Castella

No va ser pas així. En Ferrer va entrar en contacte amb personatges destacats de la cort castellana i no va tornar a Nàpols. Entre els èxits d'en Ferrer, hi ha la determinació de l'àrea oceànica que corresponia a castellans i portuguesos, les conegudes com a 370 lleigües a partir de les illes de Cap Verd, que van permetre que Portugal colonitzés el Brasil. És en Ferrer qui, per

>> **Sentències cathòlicas** editat a Barcelona, per l'impressor Carles Amorós (1545).

sol·licitud de la reina catòlica, fa un dictamen sobre la qüestió i qui escriu a Cristòfol Colom sobre on trobarà pedres precioses, or i espècies.

«lo más que pude sentir de muchos indos y árabes y ethiopes es que la mayor parte de las cosas buenas vienen de región muy caliente, donde los moradores de allá son negros o loros y por ende, según mi juyzio, fasta que vuestra señoría falle la gente tal, no fallará abundancia de las dichas cosas».

(*Sentències cathòlicas* [119])

>> **La Reina Catòlica.**

Als vescomtats de Cabrera i de Bas

Tot i que manté una relació com a mercader amb el regne de Nàpols, en Ferrer s'assenta definitivament a Blanes, on fa préstecs, compra propietats i on és nomenat, successivament, clavari, lloctinent i recaptador general del vescomtat. Retirat d'aquests càrrecs i preparat ja per ben morir, ho va fer al davant de les llavors silencioses platges de Blanes, davant de la mar per la qual tant i tant havia navegat, sovint per raons comercials: del Caire a Damasc, de Jerusalem a l'illa de Quios, davant la costa turca, ciutats on existien consolats catalans durant l'edat mitjana i moderna, segons explica el seu criat.

«especialment en les parts de levant trenta-tres anys, e molt sercat e visitat la sanctíssima casa e terra sancta de Jesusalem, e ja més part de Egipte, Al-Cayre, Domàs, Al-Xiu, Venècia e moltes altres parts e províncies del món».

(*Sentències cathòlicas* [3])

Entre els èxits de Ferrer, hi ha la determinació de l'àrea oceànica que va permetre que Portugal colonitzés el Brasil

Sentències cathòlicas

L'endemà de l'òbit, aquest seu criat, Rafael Ferrer i Coll, remena i remena per la casa del difunt i troba entre els seus documents i papers alguns textos esparsos (proses, reflexions, cartes, càlculs), i decideix de reunir-los sota el títol de les *Sentències cathòlicas del diví poeta Dant florentí, compilades per lo prudentíssim mossèn Jaume Ferrer de Blanes*, que editarà disset anys més tard, a Barcelona, a ca l'impressor Carles Amorós (*Sentències cathòlicas*: 1545). Dedicava el llibre a «dona Hipòlita Roís de Liori i de Requesens», esposa del governador de Catalunya i que, sent-ne vídua, jove de trenta anys i poderosa dona de negocis, rica i dominant, signava les seves cartes amb la fórmula «La trista comtessa de Palamós».

«aquest breu tractat o sumari, lo qual, après la mort del dit mon predecessor, trobí escrit de sa mà entre sos llibres y en lo loch més retret de son estudi».

(*Sentències cathòlicas* [3])

El volum imprès, del qual només es conserva una còpia, té tres parts. La primera, dita *Conclusions*, és un tractat de teologia moral, on Ferrer estableix les tres coses necessàries per tal d'arribar a la glòria del Cel: conèixer Déu, conèixer-se a si mateix i com tenir una bona mort. En Ferrer dóna suport als seus raonaments amb fragments de la *Commedia* de Dant Alighieri, de la Bíblia i d'autors prestigiosos (Plini, Aristòtil, marquès de Santillana i d'altres). Descriu l'ordre diví establert sobre la natura (cels, elements, homes) amb exemples meravellosos, ço és, les pedres precioses; relata anècdotes de la seva vida, estableix comparacions quotidianes, pròpies del parlar pla (una pedra és com un «ou de polla»), i tracta de virtuts de la pedra dita topazi. N'afirma que «los qui la porten, ab las suas degudas circumstàncies no hauran desig de carnal concupiscència de inonest e il·lícit ajustament de dona»; també parla del diamant, que, segons explica Ferrer, pot ser modelat amb l'art del martellet del joier i no pas com deia Plini el Vell, famós savi i procurador imperial de Roma a la Tarraconen-

>> *Escultura de Jaume Ferrer, a la plaça Drassanes de Palma de Mallorca, a prop del Consolat de la Mar.*

>> *Testament de Jaume Ferrer.*

se, qui als seus escrits va difondre la idea que el diamant «no-s pot rompre sinó ab sanch de cabró».

La segona part, dita *Meditació*, és una reflexió sobre la mort de Jesucrist, de tremenda crueltat (espines), sentiments sobrenaturals i detalls del Calvari (graons de l'escala, centre del món).

I la tercera part, dita *Letras*, és una miscel·lània de cartes entre Ferrer i diversos personatges (els Reis Catòlics, en Colom, el cardinal Mendoza, la reina de Nàpols, el rei de Xipre i el vescomte de Cabrera).

Durant els més de quatre-cents anys que han passat fins ara, l'obra de Ferrer ha estat citada, reproduïda parcialment i comentada per múltiples personalitats, cadascuna des d'una perspectiva pròpia, que en cap cas no ha atès les diverses facetes de l'original.

Els americanistes han fet servir la informació sobre geografia o cosmografia (Irving Washington: 1828; Comte Roselly de Lorgues: 1856; Lluís Cifuentes: 2002;...), els historiadors de la literatura han tractat el text com a inusual (Joan Gaspar Roig i Jalpí: 1678; Fèlix Torres i Amat: 1836; Jordi Rubió i Balaguer: 1922; Martí de Riquer: 1964)... i d'altres s'han fixat i molt en la raresa dels comentaris sobre la *Commedia* de Dant (Manuel Milà i Fontanals: 1890; Arturo Farinelli: 1922; Rafael Torrent i Orri: 1978; Roxana Recio: 1995; Rafael Badia i Mas: 2000)... Alguns altres han destacat la seva classe magistral sobre pedres precioses. Tothom l'ha considerat, això

Les Sentències cathòlicas, si molt voleu, són un anecdotari fabulós de la vida del segle xv, i, sobretot, una satisfacció de lectura, on hi ha el pensament català més subtil

sí, sorprendent per un motiu o un altre. I ara, gràcies a l'impuls, consells i bon fer del doctor Pep Balsalobre hom reobre el coneixement sobre l'obra de Ferrer, amb la precisió que demana l'estudi científic, fred i equilibrat, allunyat de cabòries romàntiques i, per raó de sentiment, estrafetes. «Les *Sentències* són el testimoni més expressiu del coneixement de Dant a Catalunya després de la traducció d'Andreu Febrer» (RUBIÓ 1984: volum I, 387-388).

Josep Llorenç és doctorand i membre del Grup de Literatura Catalana Moderna de la Facultat de Lletres (UdG).

PER SABER-NE MÉS: [RdGLINK](#)